

ระบายนอกสื่อ: เพลงหนังตะลุงสะท้อนสังคมในช่วงโควิด 19

ไกรวิทย์ สุขวิน

นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

การแสดงออกบ่งบอกได้ถึงอารมณ์ ความรู้สึก และข้อมูลบางอย่างจากการแสดงออกทางการใช้คำพูด สีหน้า ท่าทาง หรือในบริบทอื่น ซึ่งต้องอาศัยทั้งผู้รับ และผู้ส่งสารเพื่อให้สามารถสื่อสารถึงกันได้ทั้ง 2 ฝ่าย แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ผู้คนจึงไม่สามารถสื่อสารได้ด้วยวิธีการแบบเดิมหรือการเผชิญหน้าพูดคุยกัน กลับกันต้องใช้ช่องทางอื่นแทน สื่อโซเชียลมีเดียจึงได้รับความนิยมเพราะสามารถใช้เป็นช่องทางการสื่อสารหรือการแสดงออกถึงบางสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง และสังคมในสถานการณ์นี้ได้ เช่นเดียวกับศิลปินหนังตะลุงที่ได้ปรับประยุกต์การแสดงให้ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ผ่านช่องทางออนไลน์

บทความนี้มุ่งเสนอการแสดงออกผ่านบทเพลง และการร้องกลอนของศิลปินหนังตะลุงสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาด ทั้งด้านการศึกษา การใช้ชีวิต และการให้ข้อมูลคำแนะนำในการป้องกันตัวจากโรคโควิด 19 ทั้งหมดนี้เป็น การแสดงออกผ่านช่องทางออนไลน์ โดยปัญหาที่มีการพูดถึงมากที่สุด คือ การเงิน และปากท้อง เพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว สามารถประสบพบเจอได้ในทุกวันทั้งตัวศิลปิน และผู้คนในสังคม นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงประเด็นการเรียนออนไลน์ของนักเรียน การสอนออนไลน์ของครู หนังสือ การผ่อนบ้าน ผ่อนรถ และการปฏิบัติตามมาตรการของรัฐด้วยเช่นกัน อนึ่ง การนำเสนอผ่านช่องทางออนไลน์แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของหนังตะลุงที่สอดคล้องตามสถานการณ์ของสังคมอย่างเป็นพลวัต ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนช่องทางการสื่อสารที่จากเดิมผู้ชมจะต้องรับชมในสถานที่แสดงจริงหรือซื้อแผ่นซีดีบันทึกการแสดงย้อนหลัง เปลี่ยนเป็นการรับชมผ่านช่องทางออนไลน์ อีกปัจจัยหนึ่ง คือ การใช้ภาษาที่ใช้ศัพท์เฉพาะถิ่นน้อยลง ใช้ภาษาไทยภาคกลางมากขึ้น ทำให้หนังตะลุงเข้าถึงผู้ชมได้หลากหลายกลุ่ม โดยอัตลักษณ์ของการแสดงแบบเดิมยังคงอยู่ แต่เป็นการปรับตัวตามกระแสสังคมที่ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เป็นช่องทางสื่อสารในสถานการณ์โรคระบาด

คำสำคัญ: การแสดงออก สื่อโซเชียลมีเดีย หนังตะลุง การสะท้อนสังคม โควิด 19

Expression on the Social Media: Nang Talung Songs Reflect Society in COVID-19 Pandemic

Kraiwit Sukwin

Independent Scholar

Abstract

Expression of mood, feeling, and some information normally involves the use of words, facial expressions, gesture, and other means depending on the recipient and messenger whose message conveyed. But, during COVID-19 Pandemic, face – to – face communication cannot be conducted as usual. As a result, social media has thus become popular for expressing and sharing personal thoughts and issues. Likewise, Nang Talung artists got affected by this and had to applied their show to online platforms so as to make the shows available for public audience.

This article aims to explain the expression via songs and folk rhyming that reflect the problems happened in society during COVID-19 pandemic by Nang Talung artists. The songs were also used to give education and suggestion on healthcare and self-protection. All of these have been presented through online platforms. The most discussed problems were the financial issues and difficulties in making a living which were considered closely relevant to people's daily. In addition, the online shows also discussed online learning and teaching of students and teacher as well as other problems including debt, car payment, house mortgage, and implementation of state measures. Furthermore, online presentation of the shows demonstrated an adaptation of Nang Talung in dynamic societies which changing from on site or CD to online. Another feature that could be observed was language usage. The reduction of dialect and increase of central Thai language usage resulted in making the shows more approachable to wider group of audience. That is to say former identities of Nang Talung still remained but with adaptation to suit society trends of online communication during the pandemic.

Keywords: Expression, Social Media, Nang Talung, Social Reflection, COVID-19

บทนำ

การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นอกจากส่งผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกแล้ว ยังส่งผลให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมร่วมด้วย เมื่อเชื้อไวรัสดังกล่าวได้แพร่ระบาดไปยังประเทศใด ก็ย่อมเห็นผลเสียที่มีต่อระบบการบริหารงานของประเทศนั้นในหลายภาคส่วนได้เด่นชัดอย่างยาวนาน (วิชุดา ครุธเหิน, 2563) เมื่อส่งผลในภาพกว้างของประเทศแล้ว ผู้คนหลากหลายอาชีพในประเทศจึงได้รับผลกระทบนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อีกหนึ่งวงการที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โรคระบาดนี้อย่างสาหัส คือ วงการดนตรี และการแสดง ที่ต้องเผชิญปัญหาการขาดรายได้ เนื่องจากมาตรการปิดผับบาร์ รวมถึงการทำหมุมนุมในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งทำให้ทั้งศิลปิน นักดนตรี รวมถึงทีมงาน และผู้จัดงานต่างต้องสูญเสียรายได้จำนวนมากเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 1 ปี (Nattaya L., 2564) ดังนั้น ผู้ประกอบอาชีพในวงการดนตรีไม่ว่าแขนงใดก็ล้วนแต่ได้รับความเดือดร้อนทั้งสิ้น จึงทำให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ และหลายครั้งที่ได้ระบายความรู้สึกโดยการโพสต์ข้อความผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook) อินสตาแกรม (Instagram) อัดคลิปร้องเพลงระบายลงในแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งสะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและกระทบกับตัวศิลปิน

เมื่อช่องทางการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันแบบปกติถูกจำกัดจากมาตรการของรัฐ เพื่อป้องกันการแพร่เชื้อ หนึ่งทะเลงก็นับเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่ต้องหาช่องทางใหม่ในการนำเสนอผลงานเพื่อระบายสิ่งที่ตนประสบ รวมถึงใช้เป็นช่องทางการแสดงด้วย ในการแสดงหนึ่งทะเลงนอกจากมีตัวผู้พากย์หรือที่เรียกว่า “นายหนึ่ง” แล้วนั้น องค์ประกอบที่จะขาดไม่ได้คือนักดนตรีหรือ “ลูกคู่” เมื่อรวมแล้วนับ 10 ชีวิตในแต่ละคณะ ผู้คนเหล่านี้ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันด้วยเหตุนี้จึงทำให้หนึ่งทะเลงต้องหาช่องทางอื่นเพื่อการแสดงออก เช่น ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 รอบแรก หนึ่งทะเลงหลายคณะได้มีการรวมตัวผ่านเฟซบุ๊ก เพื่อทำการแสดงให้ผู้ชมได้รับชม รวมถึงเป็นการแสดงความเป็นปึกแผ่น ความรักในพื้นที่ของเพื่อนฝูงของบรรดาศิลปินหนึ่งทะเลงด้วยเช่นกัน

ดนตรีเป็นสิ่งที่มีความพร้อมกับการยอมรับมนุษย์ตั้งแต่อดีต ซึ่งมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงทุกวันนี้ (Rabinowitch, 2020) จึงทำให้ดนตรีหรือบทเพลงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยให้ผู้คนสามารถสื่อสารถึงกันได้ดีขึ้น เพราะดนตรีจะช่วยให้เข้าใจในการสื่อความหมายและช่วยสร้างจินตนาการ (Schulkin, and Raglan, 2014) ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเรียบเรียงบทความนี้ขึ้นเพื่อบรรยายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มศิลปินหนึ่งทะเลง ที่ได้สร้างผลงานเพลงหรือดนตรีไว้เพื่อระบายอารมณ์ความรู้สึกของตนและเพื่อนร่วมอาชีพ ซึ่งมีทั้งแนวล้อสังคมและการให้กำลังใจหรือบอกเล่าข่าวสาร

บทบาทของหนังตะลุงกับการสื่อสาร

หนังตะลุงเป็นมหรสพพื้นบ้านที่นิยมแพร่หลาย และผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ภาคใต้มาอย่างยาวนาน นอกจากเป็นสื่อความบันเทิงแล้ว หนังตะลุงยังสะท้อนค่านิยม ตลอดจนความเป็นอยู่ของผู้คนที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องจากการขับร้องกลอนและบทสนทนา หนังตะลุงมีลักษณะเป็นการแสดงแสงเงาของตัวหนังตะลุงบนจอผ้า (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562, น. 173) โดยแต่เดิมหนังตะลุงใช้ “วงปี่พาทย์ชาตรี” หรือ “วงปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างเบา” ประกอบการแสดง ประกอบด้วย ปี่ ทับ กลองชาตรี ฆ้องคู่ และฉิ่ง (สุมาลี นิมนานุภาพ, 2561, น. 86) แต่ในปัจจุบันมีการนำเครื่องดนตรีอื่นเข้ามาประสม เช่น ใช้กลองชุดหรือกลองทอมบาของดนตรีสากลแทน กลองชาตรี ใช้ไวโอลิน ออร์แกน หรือซอด้วงแทนปี่หรือประสมกับปี่ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562, น. 179; ลีดิวิติ สุขศิริวัฒน์, 2559, น. 55-56)

บทบาทที่สำคัญของหนังตะลุงนอกจากการให้ความบันเทิงดังที่กล่าวมาแล้ว คือ การให้ข้อมูลข่าวสารหรือเสนอประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชม โดยตัวหนังตะลุงจะมีบทบาทในส่วนนี้อย่างมาก เพราะต้องจัดเตรียมข้อมูลที่ต้องการนำเสนอ โดยสอดแทรกกระหว่างทำการแสดง ใช้ทั้งการขับบทร้องกลอน บทพากย์เจรจา หรือแม้กระทั่งการร้องเพลง ทั้งนี้ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลที่ต้องการเผยแพร่ไปยังผู้ชมอย่างแยบยล ดังที่ พีระพงศ์ สุจริตพันธ์ (2562, น. 274-275) ได้ศึกษาการสื่อสารทางการเมืองที่ใช้หนังตะลุงเป็นสื่อ พบว่า บริบททางการเมืองมีผลต่อการปรับรูปแบบการแสดงหนังตะลุง โดยเสนอให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ซึ่งจะสอดแทรกในระหว่างแสดง ผู้ชมจึงได้รับทั้งความบันเทิง และความรู้จากข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้ หนังตะลุงยังแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการถ่ายทอดข้อมูลทางการเมืองเพื่อการเสนอข่าวสารที่มีอิทธิพลต่อผู้ชมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การระบายอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในสังคมผ่านโซเชียลมีเดีย

จากการศึกษาของ อุทัย วรเมธีศรีสกุล และโสวิทย์ บำรุงภักดี (2559, น. 103) พบว่า โซเชียลเน็ตเวิร์กเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสังคมไทย โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก (Facebook) และไลน์ (Line) มีข้อดี คือ การสร้างเครือข่ายทางสังคมได้ทั่วโลก ไม่ตกข่าวสาร เป็นมิตรที่ดีทั้งด้านความคิด และมิตรภาพ แต่ถึงอย่างไร ผู้คนก็นิยมการใช้ยูทูบ (YouTube) เช่นกัน ด้วยพฤติกรรมของผู้คนปัจจุบัน ทำให้ยูทูบกลายเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลอันดับสองรองจากกูเกิล (Google) เท่านั้น เพราะเมื่อต้องการหาข้อมูลเรื่องใด ผู้คนมักต้องการคำตอบในรูปแบบวิดีโอมากกว่าการอ่านด้วยตัวเองแบบยุคก่อน (Mahittivanicha, 2563) และเนื่องด้วยผลกระทบของเชื้อไวรัสที่ทำให้ต้องเว้นระยะห่างทางสังคม จึงเป็นเหตุให้ผู้คนต้องย้ายการปฏิสัมพันธ์มาอยู่บนโซเชียลมีเดีย ซึ่งไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องใช้ชีวิตในรูปแบบนี้ และต้องเฝ้าระวังไปพร้อมกัน (Wantasanombut, 2563)

เนื่องด้วยสถานการณ์โรคระบาดที่ล่วงมา 3 ระยะแล้วนั้น เป็นผลให้ผู้ประกอบอาชีพทางด้านศิลปิน นักแสดง นักดนตรี หรืออาชีพอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปินพื้นบ้านหนังตะลุง ไม่อาจนั่งเฉยได้ จึงได้แสดงออกผ่านช่องทางออนไลน์โดยการใช้ศาสตร์ที่ตนชำนาญเป็นสื่อ ไม่ว่าจะในรูปแบบของการร้องคำกลอนหรือร้องเพลงที่แต่งขึ้นตามสถานการณ์ ซึ่งในหลายครั้งสะท้อนให้เห็นสังคมในสภาพจริงอย่างตรงไปตรงมาผนวกกับความสนุกสนานของการแสดงหนังตะลุง จึงทำให้เป็นที่สนใจของผู้คนในโลกออนไลน์จนได้รับการแชร์ต่ออย่างกว้างขวาง ดังจะอธิบายต่อไป

การแสดงออกทางสื่อสังคมออนไลน์ของหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุงไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมเท่านั้น แต่ในการแสดงแต่ละครั้งจะต้องสอดแทรกคติธรรมและองค์ความรู้ทางการศึกษาร่วมด้วย (กิตติชัย รัตนพันธ์, 2564, น. 40) จึงเป็นผลให้ศิลปินหนังตะลุงต้องแสวงหาเรื่องราวเพื่อประกอบการแสดงอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่นายหนังตะลุงสนใจ รวมถึงเรื่องราวในสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันเช่นกัน (บุษกร บิณฑสันต์, 2554, น. 96) ทั้งนี้ หนังตะลุงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบการแสดงและวิธีการสื่อสารหรือช่องทางสื่อสารไปยังผู้ชมให้มีความหลากหลายเท่าทันยุคสมัย เพื่อให้ศิลปะแขนงนี้ยังคงดำรงอยู่ได้ตามพลวัตของสังคม (จรรุญ หนูทอง, 2559, น. 46)

หนังตะลุงซึ่งเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ทำให้ความบันเทิงกับผู้ชมทางภาคใต้อย่างยาวนาน มีลักษณะการนำเสนอเรื่องราวโดยการใช้งานศิลป์ที่หลากหลายประสมเข้าด้วยกัน ทั้งการร้องกลอน การพากย์หรือบรรยาย การเล่นดนตรีประกอบ กระทั่งการประดิษฐ์รูปหนัง ทุกส่วนเรียงร้อยประกอบการแสดงเพื่อนำส่งความบันเทิงไปยังผู้ชมโดยมีตัวนายหนังตะลุงเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด ซึ่งตัวนายหนังตะลุงจะเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาที่ได้เตรียมไว้สู่สายตาผู้ชมการแสดง แต่จะประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวนายหนังตะลุง ในปัจจุบันช่องทางการสื่อสารได้ขยายวงกว้าง ผู้ชมสามารถรับชมได้โดยไม่ต้องนั่งอยู่ในสถานที่แสดงจริง จึงช่วยส่งเสริมการสร้างสรรคผลงานที่เข้าถึงผู้ชมได้อย่างหลากหลายผ่านช่องทางที่มีร่วมกัน ความสำเร็จในการส่งต่อความบันเทิงหรือการสะท้อนประเด็นต่าง ๆ ในสังคมจึงสำเร็จได้ง่ายขึ้น

การแสดงออกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนายหนังตะลุงในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 มีหลากหลายรูปแบบ หลายประเด็น ผู้เขียนจึงได้จำแนกไว้ให้เห็นขอบข่ายของแต่ละหมวดหมู่ตามสิ่งที่นายหนังตะลุงได้แสดงออกมาทั้งด้านการศึกษา ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนจนด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและการให้คำแนะนำ

1. ด้านการศึกษา

วงการศึกษาเป็นหนึ่งส่วนที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก เพราะการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติไม่สามารถทำได้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) จึงประกาศ

ให้จัดการเรียนในรูปแบบอื่นร่วมด้วย ซึ่งจะจัดรูปแบบใดขึ้นอยู่กับความเสี่ยงของพื้นที่นั้น โดยรูปแบบการดำเนินการจัดการเรียนการสอนในช่วงสถานการณ์โควิด 19 มี 5 รูปแบบ ได้แก่

1.1 On Site คือ ให้เรียนตามปกติได้ในพื้นที่ที่ไม่ใช่สีแดง โดยปฏิบัติตามมาตรการของรัฐ

1.2 On Air คือ การออกอากาศผ่าน DLTV เป็นตัวหลักในการกระจายการสอน

1.3 Online ให้ครูเป็นผู้จัดการเรียนการสอนผ่านเครื่องมือที่ทางโรงเรียนกระจายไปสู่นักเรียน เป็นรูปแบบที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด

1.4 On Demand เป็นการใช้งานผ่านแอปพลิเคชันที่ครูกับนักเรียนใช้ร่วมกัน

1.5 On Hand คือ การจัดใบงานให้กับนักเรียน เป็นลักษณะแบบเรียนสำเร็จรูป

นอกจากนี้ อาริยา โตสุข และจากรุวรรณ สุริยวรรณ (2564, น. 297-298) ยังกล่าวถึง ธุรกิจการสอนดนตรีว่า มีการนำแพลตฟอร์มออนไลน์หรือแอปพลิเคชันมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น ไมโครซอฟท์ทีม (Microsoft Team) ชูม (Zoom) หรือสไกป์ (Skype) ซึ่งครูและนักเรียนสามารถสนทนาโต้ตอบกันได้ แต่ยังมีอุปสรรคอยู่บ้าง คือ ความไม่เสถียรของสัญญาณอินเทอร์เน็ต ความล่าช้าของการสื่อสาร และความชัดเจนของตำแหน่งมุมมองระหว่างการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในหลายด้าน เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันกระทบทั้งครูและนักเรียน หนังสือลงในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการถ่ายทอดและสื่อสารข้อมูลของสังคมโดยตัวนายหนังสือไปยังผู้ชม จึงได้นำเรื่องราวปัญหาที่เกิดขึ้นมาสะท้อนผ่านการขับร้องเพลงประกอบดนตรีหรือขับร้องบทกลอนที่เข้าใจได้ง่าย สอดแทรกถ้อยคำ แสดงความรู้สึกของผู้คนที่ประสบกับปัญหาดังกล่าว ตลอดจนเหน็บแนมเพื่อแสดงความคับข้องใจกับการแก้ปัญหาของผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังเช่น ผู้ใช้งานยูทูปที่ใช้ชื่อ หนังสือดี เสรีศิลป์ (2564) ได้อัปโหลดคลิปการร้องเพลงของตัวตลกหนังสือดี ชื่อคลิป “เรียนออนไลน์-เด็กชายเนรแต่ดี” ความยาวคลิป 2 นาที 13 วินาที ภายในคลิปบรรยายละเอียดของเพลงไว้ดังนี้ ศิลปิน: เด็กชายเนรแต่ดี คำร้อง/ทำนอง: หนังสือดี เสรีศิลป์ และหนังสือน้อย สุนทรศิลป์ ซึ่งคลิปดังกล่าวเป็นการร้องเพลงประกอบดนตรีอย่างเรียบง่าย โดยดนตรีเป็นจังหวะร่าวังมีเสียงแอคคอร์ดเตียน (Accordion) เป็นเครื่องดำเนินทำนองเดี่ยว (Solo) เนื้อหาภายในเพลงเกี่ยวข้องกับการเรียนออนไลน์ของนักเรียน โดยสรุปได้ว่า นักเรียนรู้สึกดีใจที่ได้เรียนออนไลน์เพราะสามารถเล่นเกมไปด้วยได้ นอนตื่นสายได้ สามารถเล่นตีกติก (TikTok) ได้ แต่เมื่อผู้ปกครองถามก็จะอ้างว่ากำลังเรียนออนไลน์อยู่ ในส่วนของการบ้าน ครูก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าใครเป็นคนทำจึงให้ผู้ปกครองทำแทน ดังประโยคที่ว่า “ยามว่างเราเล่น TikTok แล้วโกหกว่าเรียนออนไลน์ ใบงานให้แม่ทำให้ เขียนส่งครูไปไม่ต้องทำเอง” นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการสอนที่ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาบทเรียน ถ้าเปิดเทอมแล้วค่อยทำทำทางอารมณ์เสียแล้วอ้างกับครูว่าเรียนไม่รู้เรื่อง ดังประโยค “เรียนไป

ก็ไม่รู้เรื่อง ไปงานก็เปลืองเอามาให้รัก ปลายภาคเราค่อยสบตก ทำหน้าซ้กทกเราไปชกครู” (ซ้กทก หมายถึง กริยาอาการที่ไม่พอใจหรืองอน) ซึ่งโดยรวมแล้วชี้ให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น ถึงแม้จะมีการกล่าวว่่านักเรียนดีใจที่ได้เรียนออนไลน์ แต่เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนในเนื้อหาของเพลงแล้ว จะทำให้เข้าใจได้ว่าความหมายของผู้แต่งคือการประชดประชัน

ภาพที่ 1 เพลงเรียนออนไลน์-เด็กชายเณรแต่ด ของหน้กค้กดี เสรีศิลป์
ที่มา: (หน้กค้กดี เสรีศิลป์, 2564)

เมื่อได้เห็นการสะท้อนในมุมของนักเรียนแล้ว หน้กค้กดี เสรีศิลป์ (2564) ยังได้อัปโหลดคลิปที่สะท้อนมุมของครูผู้สอนในสถานการณ์โควิด 19 ด้วยเช่นกัน โดยใช้ชื่อคลิปว่า “สอนออนไลน์-ครูก็ก” ความยาวคลิป 2 นาที 5 วินาที ภายในคลิปบรรยายละเอียดของเพลงไว้ดังนี้ ศิลปิน: ครูก็ก คำร้อง/ทำนอง: หน้กเบิร์ตฟ้า ดาราศิลป์ เรียบเรียง: ธราดล แก้วคชชา ดนตรีของเพลงนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับเพลง “เรียนออนไลน์-เด็กชายเณรแต่ด” แต่มีการปรับบันไดเสียงของเพลงให้สูงขึ้นเพื่อให้เหมาะกับเสียงของศิลปิน เนื้อหาภายในเพลงกล่าวถึงการสอนของครูในช่วงสถานการณ์โควิด โดยสรุปได้ว่า เพลงนี้เป็นการกล่าวถึงการสอนออนไลน์ของครู สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ขาดหาย และการตอบโต้กับนักเรียนในบางประเด็น เช่น “บางคนเล่น ROV ตี 3 ตี 4 ตีป้อมไฟฟาย ตื่นเช้า เปิดกล่องเรียนสาย ไม่เซ็คชื่อให้คอยดู ๆ” และ “ไปงานที่ครูส่งไป ให้แม่ทำให้ไม่เกรงใจครู ลายมือต่างกันนะหนู เทอมหน้าคอยดูให้แม่เธอเรียนเอง” จากข้อความที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยนักเรียนของครู รวมถึงมาตรการเชิงหยอกแหย่ นอกจากนี้ ยังมี การกล่าวถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายที่หลายคนจะมีน้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้ไม่สามารถใส่เสื้อผ้าตัวเดิมได้ ดังข้อความนี้ “เปิดเทอมชุดใส่ไม่ได้ อ้วนขึ้นจะตายต้องเปลี่ยนเสื้อผ้ากางเกง คุณหลุดหลุดเข้าตาตัวเอง จึงมาร้องเพลงจากความในใจ” (คุณ หมายถึง กระดุม) ดังนั้น ด้วยลักษณะของดนตรีและเนื้อหาของเพลงนั้นจึงกล่าวได้ว่าเพลงนี้เป็นเพลงที่เสนอในแง่มุมมองของครูโดยการล้อกับนักเรียนในเพลงเรียนออนไลน์-เด็กชายเณรแต่ด

ภาพที่ 2 เพลงสอนออนไลน์-ครูก็ก ของหนังกัดดี เสรีศิลป์

ที่มา: (หนังกัดดี เสรีศิลป์, 2564)

จากทั้ง 2 บทเพลงข้างต้น ทั้งหมดล้วนมีทำนองอย่างง่าย เนื้อหาเข้าใจง่าย สะท้อนความเป็นจริงเกี่ยวกับการศึกษาในสถานการณ์นี้ ซึ่งสอดคล้องกับ ธีระชล ชาติสิน และศรีสุดาวงศ์วิเศษกุล (2564, น. 1) ที่กล่าวว่า จากสถานการณ์โรคโควิด 19 ทำให้ทั้งครูและนักเรียนไม่สามารถเรียนและสอนในชั้นเรียนปกติได้ แต่ต้องปรับตัวสู่การเรียนการสอนผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งเป็นความท้าทายของการศึกษาในวิกฤตครั้งนี้ ลัดดาวัลย์ คงสมบูรณ์ (2563, น. 186-187) ยังได้กล่าวอีกว่า สิ่งที่คุณเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับการเรียนออนไลน์มากที่สุดคือความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียน รวมถึงเรื่องสัญญาณการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ก็อาจเป็นปัญหาที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา (วินิจ ผาเจริญ และคณะ, 2564, น. 7-11) ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ศิลปินหนังตะลุงได้ถ่ายทอดเพื่อสะท้อนให้สังคมได้เห็นผ่านบทเพลงทั้งสิ้น

มากไปกว่านั้น ผู้ขับร้องยังใช้วิธีการร้องเป็นภาษาไทยภาคกลางจึงทำให้เข้าถึงผู้คนได้ทุกภูมิภาคไม่จำกัดแต่ในภาคใต้เท่านั้น ผู้ใช้งานแพลตฟอร์มต่าง ๆ บนโซเชียลมีเดียมีความรู้สึกร่วมส่งผลให้ศิลปินดังกล่าวได้รับการแชร์หลายครั้งทั้งบนเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และติ๊กต็อก

2. ด้านชีวิตความเป็นอยู่

ในมุมมองนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงของสถานการณ์กับความเป็นอยู่ของผู้คน ทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันทางร่างกายอย่างสม่ำเสมอ การเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) หมั่นล้างมือให้สะอาดด้วยสบู่หรือแอลกอฮอล์ (Alcohol) เจลล้างมือ การเฝ้าระวังตัวเอง เช่น สวมหน้ากากอนามัย (Mask) เลี่ยงการเดินทางไปในสถานที่เสี่ยง สังเกตอาการตัวเอง (ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก, 2563) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ช่วยป้องกันการรับเชื้อจากภายนอก แต่ก็สร้างความลำบากในการดำเนินชีวิตอยู่ไม่น้อย ในส่วนนี้หนังตะลุงก็มีบทบาทในการแสดงออกเพื่อสะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม ที่ต้องประสบกับความยากลำบากกับการใช้ชีวิต

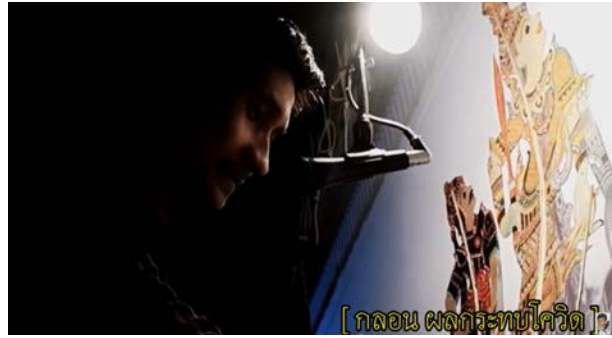
อย่างไม่เป็นปกติ ซึ่งจะนำเสนอให้เห็นทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวศิลปินและผู้อื่น โดยใช้กลวิธีการนำเสนอทั้งรูปแบบบทเพลงและการขับบทร้องกลอนผ่านช่องทางออนไลน์

ด้วยความลำบากในการใช้ชีวิตของผู้คนจึงทำให้ บัญญัติ สุวรรณแว่นทอง หรือหนึ่งน้องเดียว ลูกทุ่งวัฒนธรรม ภายใต้ชื่อช่องยูทูป ลูกทุ่งวัฒนธรรม Channel (2564) อัปโหลดคลิป การแสดงของตนเองเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว โดยคลิปนี้มีความยาว 10 นาที 28 วินาที แต่ผู้เขียนจะนำเสนอเพียงแค่ช่วงที่มีการร้องกลอนเท่านั้น ซึ่งเป็นช่วงที่ใช้เพื่อบอกกล่าวถึงประเด็นที่นายหนังตะลุงต้องการดำเนินเรื่องในตอนนั้น ๆ ในที่นี้การร้องกลอนคือช่วง 1 นาทีแรก มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการระบอบในระลอกที่ 3 โดยส่วนใหญ่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการเงิน หนี้สิน และความไม่เป็นธรรมในสังคมเป็นหลัก ดังประโยคที่ว่า “คนรวย ๆ หุ่นส่วนรัฐแตกฟุ้งกันฟุ้งปลิ้น ชาวบ้านนั่งคอดกกันทั้งเพ เพราะว่าหนี้รีด ๆ” และ “วอนเจ้าหนี้ทั้งหลายอย่าได้มาเร่ง ไม่ใช่ผมทำแบ่ง แต่เบี้ยใช้ก็หาจ่ายผิด” (รีด ๆ หมายถึง เยอะมากหรือเต็มไปหมด, หาม่าย หมายถึง ไม่มี, ผิด หมายถึง จริง ๆ หรือแท้แน่นอน) ซึ่งจากข้อความดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นความยากลำบากโดยเฉพาะเรื่องเงินและค่าใช้จ่าย ที่ไม่มีจนถึงขั้นต้องวอนขอให้เจ้าหนี้ผ่อนออกไปก่อนเพราะไม่มีเงินไปชำระ

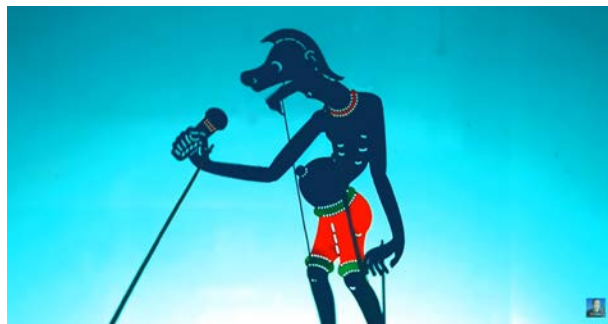
ภาพที่ 3 หนึ่งตะลุงน้องเดียว ลูกทุ่งวัฒนธรรม ตอน หลกฮาด่าโควิด
ที่มา: (ลูกทุ่งวัฒนธรรม Channel, 2564)

ธนศักดิ์ เขียวโชติ (2563) หรือหนึ่งไข่มุก ศ.ตะลุงบัณฑิต ในชื่อช่องยูทูป “ธนศักดิ์ เขียวโชติ” ได้อัปโหลดคลิป “ผลกระทบโควิด [กลอนหนังตะลุง]” โดยมีความยาวคลิป 3 นาที 48 วินาที ซึ่งเป็นการร้องกลอนเช่นเดียวกัน โดยมีเนื้อหาสรุปได้ว่า เมื่อเกิดสถานการณ์นี้ขึ้นทำให้งานหายและขาดรายได้ ซึ่งความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นนี้ไม่มีใครมองเห็น ทุกคนต่างเฝ้ารอให้สถานการณ์ดีขึ้น เพราะยังมีภาระที่ต้องรับผิดชอบอีกมาก ดังประโยค “บ้านต้องเช่าข้าวต้องซื้อยั้งครอบครัว เกือบหมดตัว รันทดเพราะว่ารถไม่มีผ่อน” ส่วนตัวนายหนังก็คิดถึงบรรดาลูกคู่หนังตะลุง ตัวหนังตะลุง ผู้ชม แม่ครัว เจ้าภาพที่รับงาน เมื่อมีงานก็ทำให้รู้สึกดีใจเปรียบดั่งนกที่บินหาอาหารและได้ลิ้มรสชาติของนั้น สมใจหมาย ดังข้อความที่ว่า “เหมือนนกน้อยบินมาหาอาหาร ท่านสำราญผมดีใจเหมือนหายหิว”

ภาพที่ 4 ผลกระทบโควิด [กลอนหนังตะลุง] ของหนังไชยขุ่ม ศ.ตะลุงบัณฑิต
ที่มา: (หนังศักดิ์ เศียรโชติ, 2563)

นอกจากนี้ หนังศักดิ์ เสรีศิลป์ (2564) ก็ได้อัปโหลดคลิปในประเด็นดังกล่าวเช่นกัน โดยใช้ชื่อคลิปว่า “ติดคนรวยช่วยคนจน-หนังศักดิ์ เสรีศิลป์ [OFFICIAL MV]” ซึ่งเป็นคลิปตัวหนังตะลุงร้องเพลง ความยาวคลิป 2 นาที 30 วินาที ในคลิปบรรยายละเอียดดังนี้ ศิลปิน: หนังศักดิ์ เสรีศิลป์ คำร้อง/ทำนอง: หนังศักดิ์ เสรีศิลป์ เรียบเรียง: ธรรมชาติ แก้วคชชา ซึ่งคลิปดังกล่าวเป็นการร้องเพลงประกอบดนตรีอย่างเรียบง่าย โดยดนตรีเป็นจังหวะชะชะชามีแอดคอร์ดเดี่ยวเป็นเครื่องดำเนินทำนองเดี่ยวและมีเสียงเครื่องดนตรีกลุ่มเครื่องเป่าลมทองเหลือง (Brass) สอดแทรกเนื้อหาของเพลงพรรณนาถึงผลกระทบจากความประมาทของคนกลุ่มหนึ่ง สรุปได้ว่า ผู้ที่เป็นต้นเหตุของโควิด 19 ระยะที่ 3 นี้ปิดบัง Timeline) ผนวกกับความประมาทและการดตก ส่งผลกระทบต่อประเทศเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อย เมื่อเจอเหตุการณ์นี้เหมือนไปซ้ำเติมซ้ำอีก ดังประโยค “คนจนอดตายเพราะความมั่งคั่งของคนรวย กินเหล้าเที่ยวผับกับคนสวย ๆ พวกเราต้องช่วยกันใหญ่” และ “เขาติดโควิดเขาก็ปกปิดไม่บอกใคร โควิดลุกลามไปทั่วเมืองไทย ต้องช่วยต่อไปนะคนจน ๆ” จากเนื้อหาของเพลงนี้เป็นอีกหนึ่งบทสะท้อนถึงความประมาทในมาตรการที่รัฐได้เสนอแนะไว้เมื่อไม่ปฏิบัติตามจึงเป็นผลให้ผู้คนทั้งประเทศต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยที่ไม่ได้มีส่วนรู้เห็นแม้แต่น้อย โดยเพลงนี้เป็นการใช้ภาษาไทยภาคกลางผู้คนจากภูมิภาคอื่นจึงสามารถเข้าใจได้

ภาพที่ 5 เพลงติดคนรวยช่วยคนจน – หนังศักดิ์ เสรีศิลป์ [OFFICIAL MV]
ที่มา: (หนังศักดิ์ เสรีศิลป์, 2564)

หนังศรีโต ศ.ศรีพัฒน์ ได้อัปโหลดผลงานเพลงในช่องยูทูป หนังศักดิ์ เสรีศิลป์ (2564) ใช้ชื่อคลิปว่า “โควิดพาจนระลอก 3-หนังศรีโต ศ.ศรีพัฒน์ [OFFICIAL MV]” ความยาวคลิป 3 นาที 49 วินาที ในคลิปบรรยายละเอียดดังนี้ ศิลปิน: หนังศรีโต ศ.ศรีพัฒน์ คำร้อง/ทำนอง: หนังศรีโต ศ.ศรีพัฒน์ เรียบเรียง: Lift Studio Production ในเพลงใช้รูปแบบของเพลงพุด ซึ่งมีการร้องสลับพุดเป็นระยะ ดนตรีจังหวะชะชะซ่าโดยใช้กีตาร์ (Guitar) ในการเดี่ยวหรือโซโล และมีเสียงเครื่องเป่าลมทองเหลืองสอดแทรก สรุปเนื้อหาได้ว่า การระบาดที่มีต้นตอมาจากสถานบันเทิงย่านทองหล่อ ผู้ที่ไปเที่ยวปกปิดโทรศัพท์มือถือจึงทำให้ลุกลามไปทั่วประเทศ สายพันธุ์อังกฤษ (Alpha) ที่หลายอาชีพติด เช่น ดารา นักแสดง นักมวย นักกีฬา และถ้ามีงานติดเยอะเหมือนโควิดก็น่าจะดี นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความไม่ไว้วางใจในวัคซีน มาตรการของรัฐ และความจน ดังข้อความ “โควิดใจดำ โควิดใจดำ ทำจน ทั่วทุกแห่งหน ต้องดิ้นรนจนจนวาย วัคซีนได้มายังใช้ทำยาไม่ได้ คนไทยใจสลายเพราะต้องพ่ายโควิด” และบทพุด “หนูนุ้ย: เห่ง, ถ้าหนังลุงเราเป็นเหมือนโควิดก็ดีแหละ, เห่ง: ดีหรืออะ?, หนูนุ้ย: ติดทุกวัน ติดกันทุกจังหวัดแหละเห่ง” (พุด หมายถึง ยังไงหรือทำไม, ติด ในที่นี้หมายถึง ติดงานแสดงเช่นเดียวกับเชื้อโควิด 19) จากบทเพลงนี้สะท้อนให้เห็นความเห็นแก่ตัวและไม่ใส่ใจกับมาตรการของรัฐ ไม่รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมเพราะปิดบังข้อมูลจนทำให้ลุกลามใหญ่โต และยังมีการประชดประชันที่ปนกับความหวังลม ๆ แล้ง ๆ ที่ว่าถ้ามีงานติดเหมือนโควิดก็น่าจะดี

ภาพที่ 6 เพลงโควิดพาจนระลอก 3-หนังศรีโต ศ.ศรีพัฒน์ [OFFICIAL MV]

ที่มา: (หนังศักดิ์ เสรีศิลป์, 2564)

หนังแต้ว ศ.นครินทร์ ก็ได้ลงผลงานเพลงของตนไว้เช่นกัน โดยอัปโหลดไว้ในช่องยูทูป Pratumsin Studio (2564) ใช้ชื่อคลิปว่า “ศิลปินสิ้นหวัง-หนังแต้ว ศ.นครินทร์ [OFFICIAL MV]” ความยาวคลิป 2 นาที 51 วินาที ในคลิปบรรยายละเอียดดังนี้ ศิลปิน: หนังแต้ว ศ.นครินทร์ คำร้อง: หนังแต้ว ศ.นครินทร์ ทำนอง: เพลงหนุ่มนารอนาง ซึ่งศิลปินดังกล่าวเป็นการร้องประกอบดนตรีที่ดัดแปลงจากเพลงหนุ่มนารอนาง ขับร้องโดย ไวพจน์ เพชรสุพรรณ ในจังหวะชะชะซ่า แต่เพลงดังกล่าวได้มีการแปลงเนื้อร้องใหม่ให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์โควิด 19 โดยยังคงดนตรี

และทำนองตามแบบต้นฉบับไว้ เนื้อหาของเพลงสรุปได้ว่า เมื่อเข้าสู่เดือนเมษายนปีนี้ ทั้งหนังตะลุงและโนราประสพกับความสิ้นหวังเพราะงานที่รับไว้ไม่สามารถทำการแสดงได้ ซึ่งในปีที่ผ่านมาก็ประสบกับความยากลำบากจนถึงขั้นต้องกักนี้ยืมสินกันมาแล้ว ผนวกกับทางรัฐบาลที่มีมาตรการล็อกดาวน์ (Lockdown) จึงจำเป็นจะต้องอยู่แต่ในบ้าน ซึ่งอาจถึงขั้นต้องนำทรัพย์สินที่มีอยู่ไปจำนองเพื่อประทังชีวิต แต่ถึงอย่างไรก็ต้องจำทน ดังประโยค “ปี 63 ปี 63 ผ่านมา หนังโนรากู้เงินตราใช้หนี้ เชื้อไวรัสปีก่อนย้อนมาอีกที โควิดปี 64 รอบนี้ไม่เบา” และ “งานบวช งานประเพณี งานประจำปี เห็นทีต้องเศร้า รัฐบาลมีมาตรการล็อกดาวน์ อยู่กับบ้านตามมาตรการล็อกดาวน์ ทรัพย์สินถึงคราวต้องเข้าจำนอง” จากเนื้อความเพลงนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งสะท้อนถึงการเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากเดิมจนไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตามที่หวัง และหลังจากนั้นไม่นาน หนังแก้ว ศ.นครินทร์ ก็ได้อัปโหลดอีกหนึ่งบทเพลงในช่องยูทูปช่องเดิม Pratumsin Studio (2564) ใช้ชื่อคลิปว่า “จุดเทียน ร้องทุกข์-หนังแก้ว ศ.นครินทร์ [OFFICIAL MV]” ความยาวคลิป 4 นาที 21 วินาที ในคลิปบรรยายละเอียดดังนี้ ศิลปิน: หนังแก้ว ศ.นครินทร์ คำร้อง: หนังแก้ว ศ.นครินทร์ ทำนอง: เพลงจุดเทียน เวียนเมื่อย จังหวะราววัง ซึ่งมีการดัดแปลงคำร้องจากศิลปินต้นฉบับ สมพงษ์ วงลูกคลัก ให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์โควิด 19 โดยยังคงดนตรีและทำนองตามแบบเดิมไว้ เนื้อหาของเพลงได้กล่าวถึงหลายประเด็น เช่น การโต้แย้งในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร การชุมนุมประท้วง ชาวเข้าทรง พญานาค พระเสกโบมะขามเป็นตัวต่อ พ่อปู่องค์ดำ ชาวให้เด็กนั่งทางในหลอกผู้คน และชาวฆาตกรรม ในส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับสถานการณ์โควิดนั้นเป็นการกล่าวถึงการซื้อวัคซีนซึ่งผู้คนเกิดความไม่มั่นใจและไม่กล้าฉีด จากประโยค “โควิด 19 สั่งซื้อวัคซีนมาจากแดนไกล บางคนบอกดี บางคนบอกมีชิงอันตราย ฟังแล้ววิตกกังวล เกิดความสับสนเพราะกลัวตาย” ซึ่งทั้ง 2 บทเพลงของหนังแก้ว ศ.นครินทร์ ต่างก็ใช้ภาษาไทยภาคกลางจึงทำให้สามารถเข้าถึงคนได้ในทุกภูมิภาคเช่นกัน

ภาพที่ 7 เพลงศิลปินสิ้นหวัง-หนังแก้ว ศ.นครินทร์ [OFFICIAL MV]

ที่มา: (Pratumsin Studio, 2564)

ภาพที่ 8 เพลงจุดเทียนร้องทุกข์-หนึ่งแก้ว ศ.นครินทร์ [OFFICIAL MV]

ที่มา: (Pratumsin Studio, 2564)

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าประเด็นใหญ่ที่สุดและเด่นชัดที่สุดคือเรื่องการเงินและปากท้อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต จึงทำให้บรรดานายหน้าตະລຸ່ງต้องแสดงออกด้วยวิธีการที่สามารถทำได้และบ่งบอกถึงเอกลักษณ์การแสดงของตนให้มากที่สุด ด้วยการร้องเพลงเล่าเรื่องราวผ่านหน้าตະລຸ່ງหรือร้องกลอนเพื่อพรรณนาบอกกล่าวในประเด็นที่คล้ายคลึงกัน อีกประการหนึ่งก็เป็นการสะท้อนมาตรการการจัดการของรัฐ สอดคล้องกับ พุทธยา ธีระธัญศิริกุล (2563, น. 150) กล่าวว่า สถานการณ์เช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในทุกระดับ กิจกรรมที่เคยประกอบกันได้กลับต้องปิดหรือหยุดกิจการ เป็นผลให้การเงินส่วนบุคคลเกิดการวิกฤตไปด้วย เช่นเดียวกับ ศรุตานนท์ ชอบประดิษฐ์ (2563, น. 1-2) ที่กล่าวว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้ผู้คนยากจนมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจึงเพิ่มสูงขึ้น และไม่สามารถประกอบอาชีพได้ดั้งเดิมผนวกกับต้องดำเนินชีวิตตามมาตรการของรัฐซึ่งไม่ทราบได้แน่ชัดว่าจะสิ้นสุดเมื่อใด มากไปกว่านั้น ผู้คนโดยปกติมักจะมีรายจ่ายที่เป็นปัจจุบันอยู่แต่เดิม ทั้งค่าผ่อนบ้าน ค่าผ่อนรถ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งก่อนการเกิดสถานการณ์โรคระบาดยังสามารถหาเงินไว้ใช้จ่ายในส่วนนี้ได้ แต่เมื่อเกิดวิกฤตนี้ทำให้ไม่สามารถหารายได้เพื่อทดแทนรายจ่ายส่วนนี้ได้ (ธนาคารกรุงศรีอยุธยา, ม.ป.ป.)

นอกจากประเด็นการล่อลวงสังคมหรือสะท้อนสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตแล้ว ศิลปินหน้าตະລຸ່ງยังมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ข้อแนะนำในการปรับตัวด้วยเช่นกัน

3. ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและคำแนะนำ

ดังที่ได้กล่าวในประเด็นก่อนหน้านี้ จะเห็นได้ว่าหน้าตະລຸ່ງมีบทบาทต่อการเผยแพร่ข้อมูลทั้งจากการแสดงออกเพื่อระบายความรู้สึกของตัวนายหน้าตະລຸ່ງและผู้คนในสังคม การสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นกับการศึกษา ตลอดจนการใช้ชีวิตที่ผิดแปลกไปจากเดิม ในประเด็นที่จะกล่าวต่อไปนี้จะสื่อให้เห็นถึงบทบาทอีกประการหนึ่งของหน้าตະລຸ່ງ ที่ต้องเป็นผู้ให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารทั้งที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานของรัฐหรือจากประสบการณ์ที่ได้ทราบมาด้วยตัวเอง เพื่อแบ่งปันข้อมูลและสร้างความเข้าใจให้กับผู้คนที่รับชมให้สามารถปฏิบัติตัวในสถานการณ์นี้

ได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ ด้วยบริบทของความเป็นหนังสือจึงทำให้ข่าวสารหรือข้อมูลที่สื่อออกมานั้น แม้จะเป็นข้อมูลเชิงวิชาการก็สามารถเข้าถึงผู้คนได้มากกว่าหนังสือทางราชการ เพราะมีการขบร้อง บทกลอนที่ชวนฟัง รวมถึงการสอดแทรกมุกตลกเป็นระยะเพื่อดึงดูดความสนใจผู้ชม

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2563) ได้เชิญศิลปินฝ่ายหนังสือ บัณฑิต ศรีวิชัย หรือเอกชัย ศรีวิชัย มาเป็นผู้ร้องกลอนหนังสือเพื่อบอกกล่าวข่าวสารและวิธีป้องกัน โควิด 19 โดยใช้ชื่อคลิป “กลอนหนังสือ งด ลด เลื่อน การรวมตัว โดย เอกชัย ศรีวิชัย” ความยาว คลิป 5 นาที 51 วินาที ซึ่งในตอนต้นคลิปเป็นการทักทาย บอกกล่าว และพูดคุย เมื่อถึงนาทีที่ 1.43 จึงเริ่มร้องกลอน โดยมีเนื้อหาเตือนให้รู้จักระมัดระวังตัว ตระหนักในมาตรการของรัฐ เลื่อน ลด งานเทศกาล รวมถึงการเดินทางข้ามจังหวัด แต่เมื่อต้องการพบปะหรือพูดคุยกับครอบครัวให้ใช้ ช่องทางสื่อโซเชียลมีเดียแทน ดังข้อความ “งดเดินทางต่างจังหวัดพี่น้องอย่าเพิ่งไปนัดญาติ ฟังประกาศราชการตอนนี้ท่านอย่าเฉย” และ “ใช้โซเชียลให้พ่อแม่เคารพพอ วิตีโอบคอกับแม่เฒ่า เราจะไม่เศร้าสลด” โดยคลิปนี้ได้มีการเน้นย้ำเรื่องการห้ามรวมตัวและให้ปฏิบัติตามมาตรการ อย่างเคร่งครัด

ภาพที่ 9 คลิปกลอนหนังสือ งด ลด เลื่อน การรวมตัว โดย เอกชัย ศรีวิชัย
ที่มา: (สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2563)

เช่นเดียวกับ สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพัทลุง (2563) ที่ได้อัปโหลดคลิปของ วิเชียร เกื้อมา หรือหนึ่งรุ่งวิเชียร ตะลุงเสียงทอง ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพัทลุง เพื่อประชาสัมพันธ์ บอกกล่าวมาตรการป้องกัน ในชื่อคลิป “หนังสือ รุ่งวิเชียร ตะลุงเสียงทอง | ร่วมรณรงค์ ป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19” ความยาวคลิป 4 นาที 18 วินาที โดยมีเนื้อหา เกี่ยวกับการแนะนำให้กินของร้อน ใช้ช้อนกลาง และหมั่นล้างมือให้บ่อย สวมหน้ากากอนามัย เพื่อป้องกันการติดเชื้อและยังกล่าวถึงการงดประเพณีประจำปี เพราะต้องปฏิบัติตามมาตรการ ของรัฐเพื่อลดการระบาดของเชื้อโรค ดังข้อความ “เมื่อกินของร้อนใช้ช้อนกลางแล้วล้างมือด้วย เพราะจะช่วยป้องกันเชื้อเมื่อแพร่หลาย” และ “พร้อมหน้ากากอนามัยก็ต้องใส่สวมไว้ เราจะไม่ติดเชื้อ เมื่อไอจาม” ซึ่งในคลิปวิดีโอนี้ก็ได้กล่าวเน้นย้ำเรื่องมาตรการของรัฐเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 10 ศิลปินตะลุง รุ่งวิเชียร ตะลุงเสียงทอง | ร่วมมรณงค์ป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19
ที่มา: (สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพัทลุง, 2563)

นอกจากนี้ ธนศักดิ์ เขียรโชติ (2563) หรือหนังไซ้หุ่นยี่ ศ.ตะลุงบัณฑิต ก็ได้อัปโหลดคลิปในแนวเดียวกัน คือการแนะนำโรคซึ่งมีทั้งการร้องกลอนและเล่นบรรยาย โดยใช้ชื่อคลิป “ยักษ์โควิดจากเมืองอูฮั่น” ความยาวคลิป 6 นาที 6 วินาที โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของเชื้อไวรัสที่เริ่มระบาดมาจากเมืองอูฮั่น ประเทศจีน ซึ่งเป็นเชื้อที่แพร่ไปในหลายประเทศทั้งฝั่งยุโรป อเมริกา เอเชีย หรือแม้กระทั่งประเทศไทย และยังมีการพูดถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวลี “โรคนี้ไม่น่ากลัวเพราะเป็นแค่ไข้หวัดธรรมดา” มากไปกว่านั้น มีการพูดถึงการใส่หน้ากากอนามัยที่จะช่วยให้ปลอดภัยได้แต่เป็นสิ่งที่ยักษ์โควิดไม่ชอบ ดังประโยค “สิ่งที่ยักษ์รำคาญมากคือหน้ากากอนามัย จะปลอดภัยยักษ์โควิดต้องมีติดหนทาง” และ “ไปอิตาลีพินมาเก๊าไปเข้าสหรัฐ กูจะกำจัดเช่นฆ่าทำลายพวกมนุษย์” จากข้อความในการร้องกลอนข้างต้น มีทั้งการบอกกล่าวเล่าเรื่องถึงที่มา ซึ่งให้เห็นการแพร่ระบาดที่กระจายได้อย่างรวดเร็ว กล่าวถึงความรุนแรงที่สามารถทำให้ผู้คนล้มตายได้ และยังชี้แนะแนวทางป้องกันคือการสวมหน้ากากอนามัย

ภาพที่ 11 ศิลปินยักษ์โควิด จากเมืองอูฮั่น ของหนังไซ้หุ่นยี่ ศ.ตะลุงบัณฑิต
ที่มา: (ธนศักดิ์ เขียรโชติ, 2563)

จากประเด็นการให้ข้อมูลข่าวสารและคำแนะนำนั้น เห็นจะสอดคล้องกับ ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2563, น. 228) ที่ได้กล่าวว่า หนังสือเป็นการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ที่สามารถเข้าถึงผู้คนในพื้นที่ได้อย่างดี เมื่อมีเหตุการณ์ใดในบ้านเมืองที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือองค์กรใด ๆ ต้องการประชาสัมพันธ์ก็มักจะให้หนังสือเป็นสื่อกลางนำข้อมูลนั้นไปสู่ชุมชน ซึ่งหนังสือมีอิทธิพลอย่างมากต่อความรู้ ความคิด และการประพฤติปฏิบัติตนของผู้คน มากไปกว่านั้น การประชาสัมพันธ์หรือให้คำแนะนำผ่านช่องทางออนไลน์ อภิญาณ์พัทธ์ กุณยารังสิทธิ (2563, น. 85) ก็ได้กล่าวว่า การรณรงค์เพื่อป้องกันโรคระบาดของโรคโควิด 19 ผ่านช่องทางออนไลน์เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และการใช้ภาษาที่เป็นกันเองก็ยิ่งช่วยเสริมความเข้าใจที่ดีกว่าเดิม

นอกจากนี้ จะเห็นว่าในหลายครั้งนายหนังสือเลือกใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายมากขึ้น ไม่ใช้ศัพท์เฉพาะถิ่นมากเกินไป ใช้ภาษาไทยภาคกลางในการขับร้องเพลง ใช้คำบรรยายใต้คลิป (Subtitle) หรืออาจจะเป็นลักษณะการแสดงที่ผิดแปลกไปจากเดิม จึงทำให้ผู้ใช้งานสื่อโซเชียลมีเดียในภูมิภาคอื่นสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งในเรื่องดังกล่าว นุชนันต์ สัจจาเฉลียว และสรารุณี ไกรเสม (2563, น. 16) ได้กล่าวว่า รูปแบบการใช้ภาษาที่เปลี่ยนไปของหนังสือสอดคล้องกับสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเจตนารมณ์ของศิลปินก็เพื่อต้องการสื่อสารและแสดงออกซึ่งศาสตร์นั้นที่กว้างขึ้น เข้าถึงผู้คนได้มากขึ้น

จากประเด็นที่ได้กล่าวมานี้ นับเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมเพราะวัฒนธรรมการแสดงหรือการละเล่นต่าง ๆ จะยังคงอยู่ถ้าผู้แสดงไม่ยึดติดกับธรรมเนียมเดิมมากเกินไปจนไม่อาจก้าวทันกับยุคสมัยในปัจจุบันได้ สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการประสานวัฒนธรรมในทุกยุคทุกสมัยได้คือการกล้าที่จะคิดต่างของศิลปินและผู้รักาศิลปะทุกแขนง ซึ่งสิ่งนี้จะเป็เครื่องมือที่ดีที่สุดสำหรับการคงอยู่ของวัฒนธรรมที่ร่วมสมัย ลดการตายของวัฒนธรรม เมื่อการตายน้อยลงการรื้อฟื้นก็น้อยลงเช่นเดียวกัน การรื้อฟื้นจะยากกว่าการรักษาไว้ที่เป็นไปโดยค่อยๆตามยุคสมัยซึ่งยังคงจะหารากเหง้าได้ ดังนั้น จากประเด็นนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่านายหนังสือหลายคณะมีพร้อมอยู่แล้ว และได้แสดงออกอย่างประจักษ์ชัดแจ้งในช่วงสถานการณ์ที่ผ่านมาจนถึงตอนนี้ เมื่อหนังสือสามารถปรับตัวได้และพร้อมที่จะปรับตัวอยู่เสมอ มีหรือที่จะอยู่ไม่ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต แม้จะทำการแสดงในรูปแบบปกติไม่ได้ก็ตาม

บทสรุป

จากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลให้ผู้คนเกิดความยากลำบากในการใช้ชีวิต ซึ่งกระทบไปทุกสาขาอาชีพ ศิลปินพื้นบ้านก็เป็นหนึ่งในนั้น โดยศิลปินหนังสือหลายคนได้สร้างผลงานเพื่อพรรณนาสิ่งที่ตนและผู้คนในสังคมประสบทั้งที่เป็นรูปแบบของบทเพลงและการร้องกลอน เพื่อสะท้อนและล้อสังคมที่เป็นอยู่ ประเด็นที่มีการพูดถึงมากที่สุด คือ การเงิน ด้วยเพราะเป็น

สิ่งที่ทุกคนต้องมีไว้เพื่อใช้จ่ายเลี้ยงชีพของตนและครอบครัว เมื่อไม่สามารถทำงานได้หรือไม่สามารถหามาได้ ปัญหาที่ตามมาคือค่าเช่าบ้านที่มีไม่เพียงพอเช่นเดียวกับค่าผ่อนรถ จึงทำให้เกิดปัญหาการกู้หนี้ยืมสินและนำทรัพย์สินที่มีอยู่ไปจำนำและจำนอง หรือที่ร้ายแรงไปกว่านั้น คือ การเกิดอาชญากรรมทางสังคม จะเห็นว่าเมื่อประสบปัญหาจากเรื่องดังกล่าวในระยะยาว จะทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างไม่สิ้นสุด อีกประเด็นหนึ่งที่มีมักจะเป็นกระแสในสังคมอยู่ไม่น้อย คือ การศึกษา ซึ่งในสถานการณ์โรคระบาดนี้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนแบบปกติได้ จึงเกิดการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบอื่น โดยที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือการเรียนออนไลน์ ทั้งครูและนักเรียนต่างประสบปัญหา เช่น นักเรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ เรียนแล้วไม่เข้าใจ ขณะเรียนก็ทำกิจกรรมอื่นไปด้วยจึงไม่สามารถจดจ่อกับบทเรียนได้ ครูให้การบ้านที่มากเกินไป ส่วนปัญหาที่ครูประสบ เช่น นักเรียนบางคนให้ผู้ปกครองทำการบ้านให้ สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ไม่เสถียร นอกจากนี้ยังมีประเด็นเกี่ยวกับการให้คำแนะนำและบอกข่าวเล่าเรื่องด้วยเช่นกัน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ความรุนแรงของโรค รวมถึงวิธีป้องกันที่สามารถทำได้

ผู้เขียนได้กล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านการใช้ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน โดยหนังตะลุงที่ต่างใช้สื่อโซเชียลมีเดียเพื่อถ่ายทอดความรู้สึก ปัญหาที่ประสบ รวมถึงการประชดประชันผ่านการใช้บทเพลงหรือการร้องกลอน ซึ่งจะปรับเปลี่ยนการใช้ภาษาให้ทันสมัย มีข้อความบรรยายในคลิป ลดการใช้ศัพท์เฉพาะถิ่นให้น้อยลง โดยส่วนใหญ่จะอัปโหลดเป็นคลิปไวบนช่องทางยูทูป ทำให้สามารถเข้าถึงผู้คนได้ง่ายและรวดเร็ว แต่กระนั้นอัตลักษณ์ของหนังตะลุงไม่ได้เลือนหายไปกับยุคสมัยเสียหมด ทว่ายังคงไว้ซึ่งรูปแบบการถ่ายทอดที่ใช้ตัวแสดงแทนหรือรูปหนังที่มีนายหนังตะลุงเป็นผู้ควบคุมและสวมบทบาทการแสดงนั้น ดนตรีที่ยังคงไว้ซึ่งความเรียบง่ายเข้าถึงผู้คนได้ทุกภูมิภาค แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด 19 ที่บีบบังคับให้ปรับตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่งผลให้หนังตะลุงหรือศิลปะแขนงอื่นจำเป็นต้องเรียนรู้การใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายเพื่อนำเสนอตามแต่กลวิธีของศาสตร์แขนงนั้น ๆ เมื่อหนังตะลุงปรับเปลี่ยนมาอยู่ในโลกออนไลน์มากขึ้น ข้อควรพิจารณาคือการปรับตัวที่อาจจะยากลำบากในระยะแรก ทั้งนี้ ก็เป็นผลดีต่อการเผยแพร่ให้ผู้คนโดยทั่วไปทั้งในภาคใต้และภูมิภาคอื่นได้รับชมจากช่องทางการสื่อสารที่มีร่วมกัน ซึ่งนับว่าประสบความสำเร็จในแง่มุมมองการถ่ายทอดไปยังผู้ชม แต่อาจยังขาดบรรยากาศการชมหนังตะลุงแบบเดิมไปบ้างบางประการ อย่างไรก็ตาม จากประเด็นที่ผู้เขียนเสนอมาทั้งหมด แม้จะแสดงให้เห็นปัญหาที่หนังตะลุงประสบ แต่ก็ยังเป็นเครื่องพิสูจน์ความแข็งแกร่งที่จะดำรงไว้ซึ่งศิลปะความบันเทิงแขนงนี้ และยังบ่งบอกได้ถึงความพร้อมรับการปรับตัวตามสถานการณ์ทางสังคมที่เป็นพลวัต สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่ายกย่องสำหรับงานศิลปะในการถ่ายทอดความเป็นไปในสังคมผนวกกับการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). *มรดกวัฒนธรรมภาคใต้*. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กิตติชัย รัตนพันธ์. (2564). *ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด.
- จรรยา หยุทอง. (2559). การปรับตัวของหนังตะลุงในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง. *วารสารรัฐสมิแล*, 37(3), 42-52.
- จิตติวุฒิ สุขศิริวัฒน์. (2559). การปรับเปลี่ยนทางดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง ในพื้นที่จังหวัดภาคใต้. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 22(43), 49-63.
- ชนศักดิ์ เขียวโชติ. (29 มิถุนายน 2563). *ผลกระทบโควิด [กลอนหนังตะลุง]*. [วิดีโอ]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=0sVyFyReY7I>
- ชนศักดิ์ เขียวโชติ. (8 พฤษภาคม 2563). *ยักษ์โควิด จากเมืองอุ้ง*. [วิดีโอ]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=dur6u-pvANA>
- ธนาคารกรุงศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). *ข้อคิดทางการเงินที่ได้จาก “วิกฤต COVID-19”*. [บทวิเคราะห์]. สืบค้นจาก <https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/finance-learning-form-crisis-covid-19>
- ธีระชล สาทสิน, และศรีสุตา วงศ์วิเศษกุล. (2564). ถอดบทเรียนการสอนออนไลน์: ความท้าทายสำหรับอาจารย์ ในสถานการณ์โรคโควิด 19. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 22(1), 1-9.
- นุชนันต์ สัจจาเฉลียว, และสรารุฒิ ไกรเสม. (2563). หนังตะลุงภาคใต้: การเคลื่อนไหวทางภาษาในสังคมพหุวัฒนธรรม. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 39(1), 1-18.
- บุษกร บิณฑลันต์. (2554). *ดนตรีภาคใต้: ศิลปิน การถ่ายทอดความรู้ พิธีกรรมและความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2563). *เรื่องเล่าประเพณีและวัฒนธรรมแดนใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์.
- พีระพงศ์ สุจริตพันธ์. (2562). การสื่อสารทางการเมืองผ่านหนังตะลุงภาคใต้: ศึกษาในห้วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองปี พ.ศ. 2548-2558. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 10(2), 274-287.
- ลูกทุ่งวัฒนธรรม Channel. (24 เมษายน 2564). *หนังตะลุงน้องเดียว ลูกทุ่งวัฒนธรรม ตอน หลกฮาด่าโควิด* [วิดีโอ]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=MsEBbTstSNc&t=2s>
- ลัดดาวัลย์ คงสมบุญ. (2563). ความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร ท่ามกลางการระบาดของไวรัสโควิด-19. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 9(2), 186-197.

- วิชุดา ครุฑเหิน. (22 ธันวาคม 2563). *โควิด-19: ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ภัยคุกคามชาวโลกปี 2020*. [บทวิเคราะห์]. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/international-55217851>
- วินิจ ผาเจริญ, ภัทรชัย อุทาพันธ์, กรวิทย์ เกาะกลาง, และสุรชัย พุดชู. (2564). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์การเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-19. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 6(1), 1-14.
- ศรุตานนท์ ขอบประดิษฐ์. (2563). วิฤตโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อการศึกษาเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร. *วารสารชัยภูมิปริทรรศน์*, 3(2), 1-14.
- ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก, คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. (14 พฤษภาคม 2563). *วิธีป้องกันตัวเองและสังคมจากโรคติดต่อโควิด-19*. สืบค้นจาก <https://www.gj.mahidol.ac.th/main/covid19/preventioncovid/>
- สุมาลี นิมนานุกาพ. (2561). *ดนตรีวิจักขณ์ MUSIC APPRECIATION*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (6 มกราคม 2564). *สพฐ. ประชุมทางไกลชี้แจงแนวทางปฏิบัติภายใต้สถานการณ์โควิด-19 สำหรับโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา*. สืบค้นจาก <https://www.obec.go.th/archives/363188>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (10 เมษายน 2563). *หนังสือ รุ่งวิเชียร ตะลุงเสียงทอง / ร่วมรณรงค์ป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19*. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=P6rUZU3IDFg>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (15 เมษายน 2563). *กลอนหนังสือ ตะลุง งด ลด เลื่อน การรวมตัว โดย เอกชัย ศรีวิชัย*. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=MwHwenm6YY8&t=182s>
- หนังศักดิ์ เสรีศิลป์. (12 เมษายน 2564). *ติดคนรวยช่วยคนจน-หนังศักดิ์ เสรีศิลป์ [OFFICIAL MV]*. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Ea23w6xjhXo>
- หนังศักดิ์ เสรีศิลป์. (12 กรกฎาคม 2564). *สอนออนไลน์-ครูก็ก*. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=FFcpuEpAz-o>
- หนังศักดิ์ เสรีศิลป์. (19 เมษายน 2564). *โควิดพาจนระลอก 3-หนังศรีโต ศ.ศรีพัฒน์. [OFFICIAL MV]* [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=rHwN-ZK500c>
- หนังศักดิ์ เสรีศิลป์. (29 มิถุนายน 2564). *เรียนออนไลน์-เด็กชายเณรแต่ด*. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=t5_dg8xrmyU
- พุลิยา ธีระชัยศิริกุล. (2563). เทคนิคการจัดการการเงินส่วนบุคคลในภาวะวิกฤติ. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, 7(2), 150-163.

- อภิญาณ์พัทธ์ กุณยารังสิทธิ. (2563). สื่อที่ใช้ในการรณรงค์ของภาครัฐเพื่อป้องกันโรคระบาดโควิด-19 ของประเทศไทย. *วารสารเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร.พระนคร*, 5(2), 77-86.
- อุทัย วรเมธีศรีสกุล, และโสวิทย์ บำรุงภักดี. (2559). วิเคราะห์การใช้สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์กของคนไทย ปัจจุบันเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 5(1), 103-121.
- อารีญา โตสุข, และจารุวรรณ สุริยวรรณ. (2564). ผลกระทบต่อธุรกิจดนตรี จากการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 8(1), 274-301.
- Mahittivanicha, N. (19 กันยายน 2563). *อิทธิพลสถิติการใช้ YouTube ของคนไทย*. [บทวิเคราะห์]. สืบค้นจาก <https://www.twfdigital.com/blog/2020/09/youtube-stats-thailand-2020/>
- Nattaya L. (14 มิถุนายน 2564). *วงการเพลงในภาวะโควิด-19 วิฤตศรัทธาที่มาพร้อมโรคระบาด*. [บทวิเคราะห์]. สืบค้นจาก <https://www.sanook.com/news/8396502/>
- Pratumsin Studio. (11 กรกฎาคม 2564). *จุดเทียนร้องทุกข์-หนึ่งแต่ัว ศ.นครินทร์ [OFFICIAL MV]*. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=Rs6-NSEO_Ig
- Pratumsin Studio. (9 พฤษภาคม 2564). *ศิลปินสิ้นหวัง - หนึ่งแต่ัว ศ.นครินทร์ [OFFICIAL MV]*. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=xqFaH3_2zmE
- Rabinowitch, T. C. (16 July 2020). *The Potential of Music to Effect Social Change*. [Review]. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2059204320939772>
- Schulkin, J., and Raglan, G. B. (17 September 2014). *The evolution of music and human social capability*. [Review]. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnins.2014.00292/full>
- Wantanasombut, A. (30 มีนาคม 2563). *โซเชียลมีเดียกับ COVID-19: ทำอย่างไรเราจะไม่ป่วย ไม่ตาย และไม่เป็นบ้า ยามไม่ได้พบผู้คน*. [บทวิเคราะห์]. สืบค้นจาก <https://thematter.co/thinkers/social-media-and-covid19/106189>